

עופר קרול
ofer1939@netvision.net.il

מספוא גם בישראל והשפעתו על ענף הרפת

כיצד נקבעים מחירי המספוא המגודל בשדותינו? כיצד רצוי שייקבעו כדי לשמור על קיומה של הרפת בטווח הארוך וביצוע מטרותיה הלאומיות? ד"ר עופר קרול חוזר אל האיום שבהצמדת מחירי כל המספוא המקומי לבורסה בקנזס ומציע גם דרך אחרת

יש מי שיאמר שזהו תהליך נכון והגיוני. הגיוני? כנראה שהרפת אדישה למחיר כי היא חיה בבועה של מכסה ומחיר מטרה וזה בעיניי כבר לא הגיוני. הרפת, זהו ענף עתיר ממון ובחלקו זהו ממון ציבורי, אלא שהרפת הזו לא תוכל להמשיך ולשלם את ה"אלטרנטיבה" ביום פקודה. ביום שבו יפלו המכסות ועוד קודם לכן, מחיר המטרה כי זה קרה בארה"ב, קרה גם באירופה שבה מקבלים היום חקלאים כ-28-30 אירו סנט לליטר ומשלמים בעבור המזון, לחולבות בלבד, 70%-75% מההכנסה מחלב. התוצאה, ירידה משמעותית ברווחיות וחסול רפתות. יבואו המומחים ויגידו כי זה תהליך חיובי שיתיר בענף רק את היעילים, אבל אני יודע ומכיר את אותם "יעילים" בעולם. אלו רפתות ענק בבעלות בעלי הון שמעסיקים עובדים בשכר מינימום בייצור החלב. האם זו היעילות שאנחנו רוצים? מסופקני.

אפשר להמשיך במצב הקיים ולקוות שתמיד נצליח לטרפד חוקים ותקנות של הורדת מכסים וייבוא חופשי. אפשר גם לחשוב אחרת. ההצעה שלי פשוטה וקלה לביצוע: מחיר החיטה לתחמיץ, וכך גם יתר המספוא, ייקבע לפי עלות ייצורו ובתוספת רווח סביר של כ-20%. את זה ניתן יהיה לקדם כל עוד אנחנו בתוכנו עובדים בהסכמה. במקביל, ומאחר ונוזיל את עלות המזון ברפת, ניתן יהיה, מבלי לפגוע ברווחיות, להוריד את מחיר המטרה ולחזק את מעמדנו כנגד הייבוא ואתם פוליטיקאים וככלכלנים, אבירי הכלכלה "החופשית".

הפתרון שלי לא קל לבצוע, כי בחלק מהמשקים אין בכלל קרקע פנויה לחיטת גרעינים ולבטח לא למספוא. משקים אלו לצערי לא יוכלו להתמודד עם הורדת מחיר המטרה ועוד יותר עם ביטולו הצפוי. הרפת בישראל היא לא רק ענף כלכלי ויצרן מזון. הרפת זהו הבסיס להתיישבות שעוד קיימת ואם תרצו מילה גסה - הרפת זהו הבסיס לפיזור האוכלוסייה ולציונות.

לכלכלה חופשית זה נחמד, אבל בפתיחה מלאה של הייבוא ובביטול מחיר המטרה, הרבה ממון שהושקע ברפתות ירד לטמיון ורק בודדים וגדולים ימשיכו לייצר.

מה יקרה לגופים המקצועיים שבנינו כמו שיאון והחקלאית? נדמה לי שבתנאים אלו גם הם יסגרו את השער או יצטמצמו למינימום ואתם המחקר והכשרת הדור הבא כי לא יהיה בזה צורך.

הכול מתחיל מההפרטה שבתוכנו, אבל כדאי לזכור שהיא לא תעצור כאן ואילו זו שתסחוף אותנו מבחוץ תהיה כנראה חזקה יותר. ■

הרחק בשנות ה-40 ועד לשנות ה-60 של המאה הקודמת, עיקר המספוא היה מרעה או עשבים רב שנתיים שהמוביל בהם עשב רודוס. הרודוס גדל כל הקיץ וזכה ל-8 עד 19 קצירים, במרווחי זמן של כ-21 יום. בנוסף לרודוס היה חציר דגן חורפי בעיקר משיבולת שועל. שטחי הגידול של הרודוס ואיתם שטחים נרחבים של סלק מספוא היו בבעלות הרפת. כך היה בכל זרועות ההתיישבות - קיבוץ ומושב.

אי שם בשלהי אותה תקופה, החלו בודדים, בעזרת חוקרים מהאוניברסיטה (פרופ' חיים תגרי) להחמיץ חיטה חורפית למספוא. בתחילת הדרך הועברו להחמצה רק שטחי חיטה "שוליים" וכאלו שלא הגיעו להבשלה מלאה של גרעינים. איכות התחמיצים הייתה בהתאם, אבל היה בזה בשורה של שינוי ושדרוג מערך המזונות לרפת.

ענף הרפת, כמו גם ענפי המשק האחרים, לא מנותק מתהליכים חברתיים וכלכליים שאין להם קשר ישיר לענף. "תנועת ההפרטה" שנפלה עלינו ללא תכנון מוקדם, גרמה, בין היתר, להעברת שטחי המספוא מבעלות הרפת אל הגד"ש. הגד"ש עצמו עבר תהליך של התמזגות עם משקים אחרים וזה, יחד עם ההקמה של הרפתות המשותפות ומרכזי המזון שמחוץ לחצר המשק, יצר נתק בין הרפת למספוא והכול סחיר ו"אלטרנטיבי" כי נולד עולם חדש - "מרכזי רווח" שמו. החיטה שהפכה מזון מוביל ברפת תומחרה לפי התמורה, שלדעת המגדל היה יכול לקבל, אילו השאיר את השטח לגרעינים. מחיר הגרעינים נקבע לפי מחיר הבורסה של חודש מאי בקנזס ארה"ב.

בתחילה נקבע יחס מחיר גרעינים/מחיר חומר יבש תחמיץ בקמה 42%-44%. מהר מאד, ולמען האמת בהסכמה, עלה היחס ל-48%. היום, וגם זה לצערי בהסכמה, נקבע יחס של 54% בעוד אנשי הגד"ש רוצים בעתיד להעלות את היחס לכ-60%. המצחיק ויותר נכון העצוב שבדבר הוא, שאפילו שטחי חיטה שבגלל תנאים אגרוטכניים לא ממלאים גרעינים, יקבלו בעבור הירק לתחמיץ את אותו מחיר "אלטרנטיבי" ועדיין לא דיברנו על מועד הקציר המיטבי למספוא.

לא אלמן ישראל ולכולם יש מחשב ותכנית ליניארית לתכנון ההזנה וכתוצאה, הוצמדו לחיטת התחמיץ גם התירס והסורגום, למרות שאת הסורגום ניתן לגדל כגידול שני ושלישי בקיץ, כמעט ללא השקיה. אבל בזה לא די. קליפות הדר ומזונות לוואי אחרים גם הם מיהרו להיצמד לחיטה, כך שמחיר גרעיני החיטה בבורסה, עם או בלי אלטרנטיבה, קובעים את כלל מחירי המספוא בישראל.